

KRIZA I SOCIJALDEMOKRATIJA

FOTOGRAFIJE: A. ANĐIĆ

Dragoljub Mićunović, predsednik Političkog saveta Demokratske stranke, Žarko Korać, predsednik Socijaldemokratske unije, Nenad Čanak, predsednik Lige socijaldemokrata Vojvodine, i Nebojša Čović, predsednik Socijaldemokratske partije, bili su gosti tribine koju su organizovali Fondacija “Fridrih Ebert” i nedeljnik “Vreme” u Centru za kulturnu dekontaminaciju 24. septembra 2009. Učesnici treće u seriji od pet tribina koje “Vreme” i “Fridrih Ebert” organizuju ove, osme godine projekta “Vreme izazova”, govorili su, između ostalog, o tome kako srpske socijaldemokrate vide odgovor na globalnu ekonomsku krizu, da li u Srbiji postoji razlika između partija levice i partija desnice, osim u imenu, i da li su devedesete godine prošlog veka i vladavina Slobodana Miloševića i Mire Marković kompromitovale ideju levice. Tribinu je vodila Vera Didanović, novinarka “Vremena”.

Trenutno je u Srbiji na vlasti koalicija u kojoj se nalazi jedna stranka koja je članica Socijalističke internacionale – Demokratska stranka, i jedna stranka koja je na putu da to postane – Socijalistička partija Srbije. Deo vladajuće koalicije je i jedna regionalna socijaldemokratska stranka – Liga socijaldemokrata Vojvodine. U još važećem registru političkih partija nalazi se više od dvadeset stranaka koje imaju pojam socijaldemokratije u svom imenu. Moglo bi se iz toga zaključiti da je Srbija izrazito socijaldemokratska zemlja. U svakodnevnom životu, međutim, stiže se utisak da je Srbija zemlja tajkuna u kojoj običan čovek ima male šanse da zaštiti svoja radna i druga prava. O šansama socijaldemokratije u zemlji čijim se brojnim domaćim problemima pridružila i globalna ekonomska kriza, govore učesnici tribine “Krizu i socijaldemokratiju”:

DRAGOLJUB MIČUNOVIĆ: Ovdje sede dva potpredsednika prve vlade DOS-a, i dva predsednika parlamenata – Jugoslavije i Srbije i Crne Gore. Dakle, nismo mi neko ko je potpuno nedužan za zbivanja koja su se odigrala, ali to bi trebalo da nam služi za bolje razumevanje koje insajderi mogu da imaju za to šta se dogodilo.

Moram da priznam da nisam odmah razumeo do kraja politiku kao stvarnost, kao praksu, kao cilj. Došao sam iz univerzitetskog sveta, predavao sam istoriju, političke teorije, verovao da sve znam što se tiče te teorije i da je bilo najvažnije ljude dovesti do razumevanja njihovih interesa i onda će da se ponašaju u skladu sa interesima. Stalno sam citirao jednu rečenicu Helvesijusa da ono što je gravitacija za nebeska tela, to su interesi za ljudska politička tela.

Onda se pokazalo da ne možete ljude da privedete tako lako razumevanju njihovih interesa. Sigurno da njihov interes nije rat, sem jedne male grupe profitera, jer je uvek nekome rat brat. Ali čovek to treba prvo da razume, pa da onda nekako zauzme i stav prema tome. A s druge strane, i kad ga privedete razumevanju njegovog interesa, onda vidite da je čovek malo iracionalno biće, pa ide i protiv svojih interesa. Jer, reč inat, kojom se mi hvalimo u svetu, nije ništa drugo nego raditi u korist svoje štete.

Dakle, prvo sa čim se suočite u politici jeste da stvari neće ići onako kako želite, i drugo, da od vas i ne zavisi toliko mnogo koliko ste u početku uobražavali. Moje iskustvo jeste da problem nije samo u eliti, u vlasti koja se menja, nego da imamo problem u društvu – u istoriji, u kulturnoj matrici. Sinoć sam učestvovao u jednoj debati oko Parade ponosa. Ali, mi ništa nećemo uraditi ako sledeći put kad se Parada zakaže, ne izađe sto hiljada Beograđana u znak solidarnosti. Nema dobre države bez dobrih građana. I obratno, naravno.

Dakle, postoje neki problemi u društvu. Oni malo zavise od istorije, malo od odnosa određenih institucija i tako dalje. Ali, vratimo se na politiku. Politika kao delatnost želi da dobije izbore kao politička partija. Ona deluje tako da dobije izbore da bi mogla da ima vlast, jer jedino kao vlast može da utiče na određene tokove u društvu. Pošto imamo televiziju kao glavno sredstvo komunikacije, ona normalno nameće populizam, da

možete da pričate bajku koja će se nekome dopasti i tako dobijete više glasova. Zbog toga su političke stranke postale populističke. One daju gotove formule kojima se obraćaju uglavnom na emocije. Zašto na emocije? Dok je bila štampa, vi ste morali da čitate neki tekst pa da razmišljate o njemu. A kad imate sliku, ništa ne mislite. Ona deluje direktno na vaše emocije. Kad vidite negde neko dete u nesreći, imate odmah empatiju. Kad idete na emocije, time ste završili sa programima, sa razlozima, argumentacijama itd.

Mi nismo imali privrženost određenim vrednostima i kod najznačajnijih ljudi našeg vremena. Konvertitstvo je dobilo ogromne razmere, a ono onda uništava svako razumevanje gde smo stigli i kuda idemo. Imate, na primer, dva visoka funkcionera Komunističke partije, obrazovali su neku strančicu, bili su vlast, nažalost, jedno vreme i u Demokratskoj stranci. Zapale sveće i 20. oktobra uđu u Sabornu crkvu, daju pomen žrtvama okupacije Beograda, koja je izvršena 20. oktobra 1944. godine. Onda pitate: čekaj, Beograd je bio slobodan, pa onda došli neki ruski partizani pa ga okupirali. I vi sad dajete pomen. A ko ste vi? To mogu da daju majke, sestre itd. nekog ko je tad stradao. Ali vi, šta vam je legitimacija, šta vi to hoćete?

Postoji potreba konvertitstva da potpuno okrenete ćurak naopako – najveći deo ovde zakletih nacionalista bili su vrlo, vrlo ubeđeni komunisti i veoma, veoma glasni. To i nije samo naš fenomen, to je fenomen cele istočne Evrope. Postoji licemerje i kod Litvanaca, kod Mađara, Čeha, Rumuna, kod kojih god hoćete. Svi odjedanput kažu: to je nama neko nametnuo, mi ništa s tim nemamo, mi smo zaklete demokrate od postanka. Pa onda, u nekoj maloj Letoniji 50 odsto građana su ruske nacionalnosti, a ne smeju da govore ruski. Dakle, ideš do kraja kao konvertit.

Na kraju, prestaju da budu važne ideološke matrice ili programi. Da bi se pravila velika stranka, potrebne su i velike pare i kadrovi i propagandni mehanizmi i tako dalje. Ljudi koji drže do svojih vrednosti i do svog intelektualnog dostojanstva dosta pate zbog tih naglih obrta. Udružujete se sa nekim zbog koga biste možda od pre mesec dana rekli -ja idem drugim trotoarom ukoliko se pojavi takva jedna osoba.

Imamo ovde jednog koji ima tri glasa i svaki dan daje jednu anticivilizacijsku izjavu. Ako vam treba tri glasa, šta ćete da radite? Bez ta tri glasa vi ćete dati vladu nekom drugom ko će biti još gori od nas. Dakle, taj problem se u politici pojavljuje. Moralno suditi u politici nije jednostavno kao u normalnom životu gde vi kao slobodan intelektualac ne morate da trpite ništa drugo osim svoje savesti.

Na vlast kidišu svi. Prvo oni koji mogu od nje da imaju koristi. Nema ozbiljne korupcije bez vlasti, jer država je glavna krava muzara. Kada imate takozvanu mešovitu privredu, to je eldorado za korupciju i pljačku. I sada to sve kidiše, a ljudi nisu uvek tako otporni na iskušenja. Kao što govori Oskar Vajld: svemu mogu da se oduprem, osim iskušenju. Iskušenja, pogotovu za siromašni i malo labilni svet, nisu tako mala.

I sad sve to morate da uzmete u obzir i da onda kažete: upr-

kos svemu tome, da li možemo da napravimo nešto? Možemo i moramo. Moramo da napravimo.

Do sada se verovalo – samo je važno pustiti ljude da se bogate, da rade, to je motor, to pokreće čovečanstvo. Mnoge velike socijaldemokratije – i britanska i nemačka – legle su na tu neoliberalnu rudu nekontrolisanog bogaćenja i potpune pomešanosti velikog biznisa sa državom. To je neodgovornost svetska političkih lidera. Nema danas političkog lidera koji se nije zagrio sa nekim multimilijarderom.

Mi imamo posla sa velikom podvalom – jednog su čoveka falsifikovali. Taj čovek se zove Adam Smit, jedan od ljudi koji su formulisali slobodno tržište. Ali, ono važi samo dotle dok postoji konkurencija. A konkurenciju čine jednaki uslovi na tržištu, pa ko da jeftiniju robu i kvalitetniju, taj pobeđuje. To je ta nevidljiva ruka koja ispravlja, pa je svima dobro. Adam Smit je bio profesor moralne filozofije, jedan vrlo ozbiljan čovek i tražio je način kako da se lukavstvom to dobro ostvari. Znao je on posle Hobsa, a mnogi i pre Hobsa, da je čovek sebična životinja.

Ako poremetite ravnopravnost tržišta, onda ono više ne deluje kao tržište. Imate monopol, a to je i izvor prave pljačke. Sto puta ću reći – bolji je državni monopol nego monopol privatne korporacije. Državni monopol ipak mora pod nekom parlamentarnom kontrolom nešto nekom podeliti. A ovaj ne mora. I zato naši tajkuni nijedan zimski kaput nisu nikome poklonili, niti će pokloniti, a uzeće sve što mogu da uzmu.

Kad stvorite takve uslove, onda imate odjedanput nekoliko hiljada milijardi šupljine u svetskom bankarskom sistemu. Šta da radimo? Hajde da država iz svojih rezervi, hajde opet neka to plate poreski obveznici i sad se Obama čudi kako nisu moralni – i dalje dele višemilionske bonuse. Političari koji duguju finansijerima uspeali su da nekako saniraju finansijski sektor, odnosno banke. A šta je sa građanima? Imamo doduše pojavu stabilizacije u finansijskom sektoru, ali i porast nezaposlenosti. To znači – prihvataš da je privreda uspešna ako ima pri tom sve više nezaposlenih. To je cinizam, to je ludilo koje može dovesti do revolucije. I to se dešava svuda danas u svetu.

Vidi se jedno vrlo zanimljivo kretanje. U početku su svi bili šokirani, pa su za Evropski parlament izbore dobile nešto konzervativne partije, a danas imate pomeranje ulevo. Ljudi su se osvestili – čekajte malo, vi ste se bankari i političari namirili, a mi ostasmo bez posla?! Šta ćemo da radimo? Da li ekonomija postoji zbog ljudi ili su ljudi tu samo zato da bi neko mogao biti prebogat?

Šta mi ovde radimo? Po mom mišljenju, pogrešne stvari. Mi nemamo oštru poresku politiku preraspodele bogatstava, plašeci se da će otići strani kapital. U to nas neki ekonomski analitičari stalno uveravaju – ako nemaju posla, neka mese kod kuće kolače, neko će to kupiti, pa će to oni sami rešiti, neka smisle biznis, neka se svako za sebe bori. Kao da živimo u nekoj pristoriji, pa će svako da nabere toliko i toliko krušaka, a ne živimo u jednom sistemu globalne ekonomije gde, ako je čovek ostavljen sam, on je izgubljen.

Dakle, prostor za socijaldemokratiju danas postoji i to je je-

dan od razloga da se jako zalažem za snažniju socijaldemokratsku orijentaciju u Demokratskoj stranci i kritikujem sve one pojave koje od toga odstupaju.

Ako čovečanstvo u narednim godinama ne nađe načina za preraspodelu koja će povećati zaposlenost, a opozovati beskrajna bogatstva, onda mislim da mi ulazimo u veliku krizu. Onda će postojati ne samo socijaldemokratske stranke, nego i revolucionarni pokreti, a to obično završi dosta loše kod mnogih.

VODITELJ: Ako nam je član vladajuće stranke rekao da radimo pogrešno, šta tek vi, gospodine Korać, imate da kažete?

ŽARKO KORAĆ: Postoje činjenice koje podržavaju ovo što je rekao profesor Mićunović, ali postoje i neki drugi problemi. Struktura našeg budžeta je takva da je on izrazito socijalan. Kod nas se iz budžeta finansira praktično sve, to je sad jedna socijalna raspodela. Česta je primedba da je Srbija u divljem kapitalizmu, što naročito vole komentatori po blogovima. To je

tačno ako se govori o deregulaciji pljačke, ali nije tačno ako se govori o tome kako država finansira čitav niz stvari. Kod nas su zapravo svi fondovi ispražnjeni, od Penzionog do svih drugih. Milošević ih je uništio, time su finansirani ratovi. I mi u stvari imamo na delu prikrivenu ogromnu društvenu solidarnost koja je nametnuta, ali je realno tu.

Navešću samo da milion i dvesta hiljada ljudi u Srbiji ne radi, a u isto vreme imaju zdravstvenu zaštitu i nju solidarno plaćaju (ja se inače za to zalažem, da ne bude zabune) oni koji rade. U Srbiji je nezamislivo ono što imate u Americi – da neko ko ne radi praktično nema zdravstvenu zaštitu. Neću govoriti o nivou te zdravstvene zaštite, ali nominalno milion i dvesta hiljada ljudi koji ne radi u ovoj zemlji ima pokrivenu zdravstvenu zaštitu. To je solidarnost. I to je ono što naša politička elita nije u stanju da kaže.

Ne možete zanemariti političku istoriju Srbije. Ipak je jedna stranka vladala pedeset godina i praktično imala samo jed-

>>

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ

ANTIKOMUNIZAM, NASLEĐE I DRUGE PREPREKE

Kada smo odlučivali da osnujemo partiju, raspravljali smo o tome kakvo ime da joj damo. Nas nekoliko se zalagalo za to da to bude Socijaldemokratska partija, smatrajući da je to laganiji prelaz iz državnog socijalizma u socijaldemokratski socijalizam. Većina je smatrala da ništa što ima bilo kakve veze sa rečju “socijalizam” ili “socijalno” ne treba da bude pomenuto, nego da se osnuje Demokratska stranka, a ona može da obuhvati, što se i desilo, različite političke orijentacije.

Čitava stvar je kod nas, a i svuda u tranziciji, krenula putem radikalne restauracije sa antikomunističkim predznacima. Naravno, to je bio opšti trend, pogotovo posle pada Berlinskog zida. Sećamo se trijumfalne izjave Buša starijeg: pobedili smo komunizam. I onda je, naravno, nastala historija za koju su čak i mnogi koji su bili veliki protivnici prethodnih režima, kao što su Havel i drugi, rekli – antikomunizam je nešto što smo već videli s komunizmom, pa još malo gore.

Dakle, kulturna i politička matrica koja je bila nametnuta, bila je nešto što je smetalo razvoju socijaldemokratije.

Sledeća stvar – levica je imala partiju koja se zvala Socijalistička partija, koja je imala moćnu organizaciju i kontinuitet i uporno je pokušavala da baštini sve ono što je na levom krilu političkih zbivanja. To je na kraju kulminiralo u jednoj komičnoj organizaciji koja se zvala Ujedinjena levica, sa Mirom Marković na čelu. To je bila već jedna perverzija. To nije imalo veze ni sa kakvom levicom – Udruženje državnih profitera. To je nešto sasvim drugo.

Sledeći problem sa kojim se sreća socijaldemokratija bilo je pitanje slojeva koji će stati iza nje. Dok su ostale partije koje su se manje-više obraćale svima, a neke pre svega antikomunističkom svetu, mogle da računaju na neku jasniju podršku, socijaldemokratija je mogla da računa na podršku onih koje upravo nije mogla da dobije. To je, pre svega, bila radnička klasa i to su bili intelektualci.

I na kraju, postojao je problem nekih ličnosti koje su se afirmisale kroz antititovski period i imale neko opoziciono ime, stvarale neku vrstu harizme iza koje bi se moglo stvoriti jezgro osoba koje imaju opozicioni kredito i mogu da vode situaciju.

To je bio razlog što su se osnivale mnoge partije koje

su trajale vrlo kratko, bez mnogo uspeha. Izuzetak je bila Vojvodina, gde je bilo ozbiljnijih pokušaja stvaranja socijaldemokratske opcije. Ona se održala kroz Ligu socijaldemokrata, ali je ona ostala regionalna stranka bez široke podrške koju imaju druge masovne partije.

Dominacija konzervativnih stranaka koje su se oslanjale na tradicionalne ustanove bila je pogubna za naš politički život, koji je počeo sa velikim revanšizmom, sa izmenom i revizijom istorije, menjanjem imena ulica, trgova, proglašavanjem raznih novih heroja naše prošlosti. Nismo imali dovoljno ni snage, ni umeća ni hrabrosti da brzo menjamo društvo, da menjamo sadašnjost i projektujemo budućnost. Onda smo se kao društvo latili nečega mnogo lakšeg – da menjamo prošlost. Mi smo izrasli na epskoj tradiciji, gde je svako mogao da tera Turke na buljuke, da izmišlja velike podvige itd. Ta mitomanska historiografija, koja se kasnije oslanjala na politički romantizam XIX veka, učinila je od istorije jednu manje-više propagandnu disciplinu, a onda je vladajuća Komunistička partija takođe želela da ovlada ne samo budućnošću i sadašnjošću, gde je vladala kako je želela, nego je htela da ovlada i prošlošću.

Problemi oko socijaldemokratije, da sumiram, pre svega se nalaze u nestrukturiranom društvu koje ne može jasno da fiksira svoje interese, u tradiciji koja je bila potisnuta u ime Komunističke partije – srpska socijaldemokratija je samo svečarski pominjana. Najzad, u čitavom talasu antikomunizma koji je nastao. Kasnije su, naravno, na scenu i u politički život upale druge stvari – uloga crkve, novca i svega onoga što kasnije spada u pratioce politike.

Glosa u okviru antrfilea

Nismo imali dovoljno ni snage, ni umeća ni hrabrosti da brzo menjamo društvo, da menjamo sadašnjost i projektujemo budućnost. Onda smo se kao društvo latili nečega mnogo lakšeg – da menjamo prošlost.

>>ŠTA MI OVDE RADIMO? PO MOM MIŠLJENJU, POGREŠNE STVARI. MI NEMAMO OŠTRU PORESKU POLITIKU PRERASPODELE BOGATSTAVA, PLAŠEĆI SE DA ĆE OTIĆI STRANI KAPITAL. U TO NAS NEKI EKONOMSKI ANALITIČARI STALNO UVERAVAJU – AKO NEMAJU POSLA, NEKA MESE KOD KUĆE KOLAČE, NEKO ĆE TO KUPITI, PA ĆE TO ONI SAMI REŠITI, NEKA SMISLE BIZNIS, NEKA SE SVAKO ZA SEBE BORI. KAO DA ŽIVIMO U PRAISTORIJI, PA ĆE SVAKO NABRATI TOLIKO I TOLIKO KRUŠAKA, A NE DA ŽIVIMO U JEDNOM SISTEMU GLOBALNE EKONOMIJE GDE, AKO JE ČOVEK OSTAVLJEN SAM, IZGUBLJEN JE.

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ

nog lidera ili su vladale stranke koje su iz nje nastale – to je Narodna radikalna stranka Nikole Pašića. Srpska socijaldemokratska stranka, kad je bila najjača, imala je dva poslanika u Skupštini Srbije. Njen uticaj i moć bili su u tome što je imala izvanredne novinare i publiciste, od Svetozara Markovića, Dimitrija Tucovića do Triše Kaclerovića, Dragiše Lapčevića. Oni su ogroman uticaj izvršili, ali ne na biračko telo, nego na našu društvenu stvarnost. I u tom smislu oni su bili važni. Ali to nisu bile ideje za koje su glasali građani Srbije.

Nažalost, naš politički život liči na ruski politički život. To je ta ideja narodnjaštva, sabornosti naroda – to je pretpolitička ideja. U seljačkom društvu, kakvo je još uvek u našoj zemlji, to je jako uticajno i moćno.

Ako pričamo o ideji socijaldemokratije, moramo govoriti o političkoj istoriji i o tome šta su tradicionalno-socijalne vrednosti koje su najprihvaćenije u našem narodu.

Stalno čujete ideju da se jedino srpski narod deli. Pa, naravno, da se ljudi dele po političkim i drugim kriterijumima, artikulišu kao političke stranke političke programe i onda gledamo šta većina u datom trenutku misli. Ovde stalno hoće sabor kao kozačku skupštinu, da izviču jednoga lidera – to je bio svojevremeno Milošević – i da kažu: vodi nas. To je i jedna od primedbi Borisu Tadiću, najparadoksalnija primedba – zašto nas ne vodi?! On nije ni izglasan glasovima celog naroda. On je jedva dobio izbore za predsednika Srbije, sa vrlo malo glasova u od-

nosu na svog protivkandidata, ali je dobio i to je, naravno, potpuno legitimna i legalna izborna pobjeda.

Drugim rečima, čini mi se da mi ovde govorimo o jednoj temi koja ima veliki značaj za Srbiju, ali ona nije dominantna u našem političkom životu. U našem političkom životu su nacionalne, nacionalističke i narodnjačke stranke apsolutno dominantne. I svi im se prilagođavaju, ako hoće da dobiju izbore.

Vraćam se na ono što je Zoran Đinđić stalno govorio: kada je DOS došao na vlast, u tom konglomeratu stranaka bilo je socijaldemokratskih stranaka i levih ideja, tačno; i drugo, rekao je – ovo je redak slučaj da Srbija vodi politiku koja je u skladu sa onim što je dominantno danas u Evropi, hajde da ne kažem u svetu – evropske integracije, ljudska prava itd. To je već sa izborom Koštunice gurnuto u drugi plan. Tek tada su narodnjačke ideje dobile punu snagu, jer on jeste nastavljajući, i ponosan je na to, tih narodnjačkih ideja. Oko toga se, nažalost, takmiči danas i Demokratska stranka, u kojoj nesumnjivo, kao u velikoj stranci i stranci na vlasti, ima i različitih političkih ideja.

Dakle, kad pogledate našu političku istoriju makar do 1918. godine – nikada korpus socijaldemokratskih ideja nije imao nikakvu snažniju podršku. To je iluzija koja ne znam zašto se stalno ponavlja u našoj javnosti. Ja sam jako ponosan na te ljude, smatram ih veoma hrabrim i moram da vam kažem da kad čitam Dimitrija Tucovića, zgranut sam šta je taj čovek pisao, a ne zaboravite, ubijen je sa 32-33 godine. Svetozar Marković je >>

verovatno najtalentovaniji političar kog je Srbija ikada imala. Mislim da su naši političari s kraja XIX i početka XX veka, deca Svetozara Markovića. Ali to, nažalost, nije dobijalo na izborima.

Srbija ostaje okrenuta nacionalnim idejama, idejama nacionalne države, nacionalnoga programa, krsta i ocila. Sve to se stalno vrti i uvek u korpusu glasova oni se manje-više dele tim strankama.

Ja verujem u socijalnu pravdu i solidarnost. Nje, nažalost, ima i u nacionalizmu i to bi bila jedna vrlo teška i zanimljiva tema. I narodnjaci imaju ideju socijalne pravde koju Vojislav Šešelj najbolje izražava – jednakih stomaka i jednoga kazana za sve. Tako da je nacionalizam u stvari ono što je dominantna politička ideja u Srbiji u svim varijantama, a ne ideja socijaldemokratije.

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ: Da ne bude zabune povodom budžeta: tačno je da srpski budžet odvaja veliki deo za penzije, jer imamo veliki broj penzionera. Sem da ih pobijemo, ne vidim drugu varijantu kako bi se izbeglo da se daje u te fondove. To je jedan problem.

Ali ono o čemu sam ja govorio je drugo nešto: kako se formira taj budžet. Ako vi budžet formirate na nacionalnim dugovima, onda to ide na pleća svih građana i to će oni morati da otplaćuju. Ali se budžeti prave na osnovu poreza. Gde su ti progresivni porezi? Ili mi treba da vraćamo dugove zato što neki tajkuni ne otplaćuju svoje dugove drugima? Dakle, kako se konstituiše taj budžet, to je ključno pitanje za svaku zemlju.

Razlika levice i desnice jeste pre svega u sistemu oporezivanja. To je ključno. Tu počinje osnovna raspodela. Tu se formira socijalna pravda. Tu se formira država blagostanja i socijalne sigurnosti ili solidarnosti itd.

Dakle, ja sam samo hteo da kažem da taj deo – kako se formira budžet – to nije socijaldemokratska vizija.

ŽARKO KORAĆ: Tu postoje dve stvari. Jedna je kako se puni budžet, a budžet se puni i carinskim prihodima i drugim, znači postoje razni načini, a onda i kako se raspoređuje budžet. Ja sam govorio o tome zato što se kod nas nikad ne kaže da je naš budžet socijalan. Taj budžet je komunistički. Izvinite, ja sam pošao od nečega čime sam se bavio, a to je zdravstvo. Zaposleni solidarno – ja sam za to, drugi put napominjem...

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ: U drugim zemljama nezaposlenima...

ŽARKO KORAĆ: Ne, one imaju velike probleme. Zdravstvene usluge su samo minimalno garantovane većini građana. Pogledajte Baraka Obamu koji ne može da ubedi desnu Ameriku da je potrebno... (JEDAN GLAS: To je drugo). Nije drugo. U Evropi ljudi koji ne rade imaju redukovana prava i imaju velike probleme, ne kod socijalnih bolesti kao što su duševne bolesti, tuberkuloza, polne bolesti, već kod drugih bolesti imaju velike probleme.

Znate kako izgleda prosvetni budžet u Srbiji? U Srbiji ima nešto preko sto hiljada prosvetnih radnika. Znate koji deo budžeta ide za plate prosvetnih radnika i za stipendije? Hajde da kažem – 96 odsto. Drugim rečima, ceo budžet su samo plate.

Hoću da kažem da se mora pažljivo gledati. Naš budžet je napravljen tako da servisira solidarno sve ono što je već zadržano kao postojeće stanje. Niko nema snage da pravi u tome rezove.

Bogati ljudi u Srbiji idu u privatne klinike i idu kod lekara koji privatno rade i u poslednje vreme, o čemu se malo govori, počinju da idu u inostranstvo. Naši tajkuni se više i ne leče u Srbiji, nego odlaze u Beč, u druge centre, u Rim, obično u Švajcarsku, Austriju ili Nemačku ili eventualno Francusku i tamo se leče.

Paradoks Srbije je u tome. Profesor Mićunović se zalaže za nešto što je meni vrlo blisko. On se zalaže za progresivnu stopu oporezivanja i ja za to dajem podršku. Znači, nas dvojica smo tu potpuno saglasni. Međutim, mi nismo uspeli da napravimo progresivno oporezivanje zato što postoji opstrukcija najbogatijih, jer pod tim uslovima oni bi bili više oporezovani. Ovde je ideja, pošto je ovo kapitalizam u nastanku – ako budeš njih preplašio, oni će zgrabiti te pare, investiraće i na drugim mestima i Srbija će ostati i bez to malo pokradenih para za vreme ratova i sankcija. Taj kapitalizam oni sad investiraju kupujući firme.

Ovde se niko ne usuđuje da kaže da su glavne investicije u Srbiji, ne računam privatizacije, od para koje su pokradene za vreme rata na švercu nafte, cigareta i ko zna čega. One se sad vraćaju i time se kupuju firme u Srbiji. Jedan nemoralni sloj koji je zaradio na ratu i na propasti sada kupuje, on postaje vlasnik imovine Srbije. Eto, to je. Znači, nemamo nesaglasnost nikakvu oko progresivnog oporezivanja.

VODITELJ: Gospodine Čanak?

NENAD ČANAK: Ja ću biti vrlo kratak. Kad god slušam uvažene kolege kako razgovaraju, to je manje-više pitanje kako će kuća biti okrećena, a meni uvek u pamet dođe jedna stvar, a to je kakva je sličnost između Osame bin Ladena i Mahatme Gandija. A ima jedna jako važna sličnost između ta dva čoveka – a to je da su obojica bili spremni da umru za svoja ubeđenja.

Ne mislim da bilo ko ovde treba da bude spreman da umre za svoja ubeđenja, ali ne bi bilo loše da proba da živi za svoja ubeđenja. A priča o ubeđenjima je upravo priča koja vodi u nekakav progres. Nema progressa bez ubeđenja, ali ne ovih utrivih ubeđenja o kojima je govorio profesor Mićunović, o konvertitima i ostalim kojima je metod daleko važniji od cilja, to jest cilj uopšte nije važan. Promeniće ga sutra, ako će ostati u istom metodu.

Mislim da u ovoj zemlji ipak postoji jedan broj ubeđenih socijaldemokrata, ljudi koji veruju da je to put kojim ova zemlja treba da ide i tim putem će najveći broj ljudi u ovoj zemlji početi da živi pristojnije. Samo je poenta jačati ubeđenja i bolje ih organizovati. I mislim da ova istorijska činjenica koju je izneo Žarko, a to je da socijaldemokratija u organizacionom smislu nije imala nekog većeg uspeha u Srbiji u tom izbornom smislu, može biti promenjena. Pa valjda se ipak Srbija bar malo promenila u proteklih stotinak godina.

VODITELJ: Gospodine Čoviću, jeste li i vi ovako ubeđeni?

NEBOJŠA ČOVIĆ: Mislim da slika može da se promeni zato

>>SRPSKA SOCIJALDEMOKRATSKA STRANKA IMALA JE KAD JE BILA NAJJAČA DVA POSLANIKA U SKUPŠTINI SRBIJE. NJEN UTICAJ I MOĆ BILI SU U TOME ŠTO JE IMALA IZVANREDNE NOVINARE I PUBLICISTE, OD SVETOZARA MARKOVIĆA, DIMITRIJA TUCOVIĆA DO TRIŠE KACLEROVIĆA, DRAGIŠE LAPČEVIĆA. ONI SU IZVRŠILI OGROMAN UTICAJ, ALI NE NA BIRAČKO TELO, NEGO NA NAŠU DRUŠTVENU STVARNOST. I U TOM SMISLU ONI SU BILI VAŽNI. ALI TO NISU BILE IDEJE ZA KOJE SU GLASALI GRAĐANI SRBIJE.

ŽARKO KORAĆ

što se Srbija nalazi u velikim problemima koje treba rešavati. Ako socijaldemokratska opcija, izražena kroz jednu ili više stranka ponudi određena rešenja, ta rešenja moraju da budu realna rešenja. Nijedan budžet ne možemo da napunimo pričom, nego radom. I kada ga napunimo radom, onda taj budžet može da ima višak koji eventualno može da se upotrebi od strane države za nadiruće socijalne probleme.

Ali, ako dođemo u situaciju da ga više ne možemo napuniti jer imamo problem rada, odnosno nerada, onda možemo samo da pričamo i teoretišemo o budžetu. Praksa je vrlo prosta. Vi u industriji ili nešto radite ili ne radite. Ako radite, to treba da uradite kvalitetno i na vreme, pa tek onda možete da ga plasirate na tržište, ako vam je to tržište u smislu globalnog ambijenta obezbedila država.

Socijaldemokratska ideja treba da se bavi time kako ljudi žive u zemlji. Naravno, nije dovoljno da stranka nosi prefiks socijaldemokratska. Jako puno ljudi iz nacionalističkog, naprednjačkog, narodnog korpusa koristi potpuno isti ili još žešći vokabular u smislu rešavanja određenih socijalnih problema sa kojima se država susreće.

Neko je pomenuo kulturološku matricu u Srbiji. Da li se ta kulturološka matrica u koju nikako ne može da uskoči socijaldemokratska ideja nešto promenila? Nije se promenila ili se malo promenila. A kako ona može da se menja? Pa tako što oni ljudi koji se kandiduju i žele da se bave politikom i kroz politiku pozicijama i vlasti i opozicije i većine i treba da rešavaju

konkretno te probleme. Naravno, uz ono što u politici postoji, a to je jedan deo manipulacije, jedan deo približavanja biračkom telu sa nerealnim obećanjima, ali mislim da se u Srbiji taj prostor polako potpuno gubi.

Moramo konkretno da rešavamo određene stvari. Nije dovoljno da napišemo strategiju održivog razvoja, uzeću to kao primer. U redu, ona je napisana. Kako mi to sprovodimo? Kakve rezultate želimo? Tri ključna pitanja imamo za svaki posao, a i politika je posao, a to je kuda mi to želimo da idemo, kako ćemo da idemo i kakvi su nam rezultati koje možemo da proveravamo s vremena na vreme.

Nama niko nije branio da napravimo progresivno oporezivanje. Nama niko ne brani ni sada da oporezujemo dividende na drugi način. I to nije u koliziji sa međunarodnim, inostranim kapitalom po principu da ćemo mi uplašiti inoinvestitore. Nećemo.

Nama niko ne brani da oporezujemo višak prostora po razno-raznim varijantama, ali mi gubimo vreme. Pričamo protiv toga, konkretno ne rešavamo problem, a onda dođemo u situaciju da to što mi sad zovemo oligarh, tajkun ili ne znam šta, zaposli dvesta ili trista hiljada radnika. I to više nije samo njegov problem, nego on postaje naš problem, jer ako on nestane, gubimo dvesta-trista hiljada radnih mesta. A svaka ozbiljna država će morati da se pozabavi sa takvim pristupom i da pomogne u rešavanju određenih problema.

I pošto stalno vučemo paralele sa EU i stalno želimo da ide- >>

ŽARKO KORAĆ

ŠTA JE GOVORIO DIMITRIJE TUČOVIĆ

Mislim da kod nas postoji pogrešna slika značaja socijaldemokratije u političkoj istoriji Srbije od XIX veka. Mislim da ju je posleratna historiografija, naročito pod uticajem komunističke ideje, pre naglasila i da je socijaldemokratska ideja u Srbiji bila istorijski veoma slaba, da je sasvim druga politička ideja dominirala kroz drugu polovinu XIX veka i praktično do stvaranja Jugoslavije i između dva svetska rata.

Dvadeset godina posle pada Berlinskog zida i posle pada komunizma neke stvari su jasne. Šta je bilo sa Komunističkom partijom koja je držala vlast? U nekim zemljama je ona transformisana, u nekima se raspala. U zemljama koje su transformisale Komunističku partiju, kao što su Bugarska, Mađarska, Hrvatska ili Poljska, imamo relativno urednu situaciju da se one zovu socijalistička ili socijaldemokratska, u Poljskoj Radnička partija, čak je zadržala svoj stari naziv. I one se smenjuju na vlasti sa koalicijama ili strankama desnice.

U zemljama gde se raspala Komunistička partija, kao što su Slovenija, Češka Republika, Makedonija – tamo je došlo do jako mnogo problema, jer tamo praktično nema jedne stranke koja je nosilac ideje leve, već imate obično veći broj manjih stranaka koje se često obnavljaju, nestaju, budu u čudnim koalicijama itd. Recimo, u Hrvatskoj je u početku, dok je vladao HDZ, bilo i drugih stranaka leve, ali one su manje-više sve nestale ili su vrlo slabe. U Hrvatskoj ste blizu situacije da se dve stranke smenjuju na vlasti. To su HDZ i Socijaldemokratska partija. To podseća malo na izvesnu političku stabilnost koja postoji u drugim zemljama Zapadne Evrope. Ista stvar je u Bugarskoj, u Mađarskoj. One jesu u koalicijama, ali su nosioci koalicija.

Srbija je imala treći put. Komunistička partija Srbije se transformisala pre pada komunizma. Pod Miloševićem, ona se

transformisala u nacionalističku stranku par ekselans, zadržavajući celokupnu frazeologiju i levi program.

Kad pogledate program Socijalističke partije Srbije koji je radio akademik Mihailo Marković, ako ga gledate *per se* – on je velikim delom prihvatljiv svakome. Naravno, praksa te partije bila je nešto sasvim drugo. U praksi to je bila stranka koja je preuzela ideologiju srpskih nacionalista koja postoji od XIX veka. To je ideja o tome da velike sile, unutrašnje snage unutar bivše Jugoslavije rade na razbijanju te zemlje i da je Socijalistička partija Srbije jedina državotvorna stranka koja se bori za očuvanje Jugoslavije.

Poslednji višepartijski izbori u Istočnoj Evropi su bili u Srbiji i Crnoj Gori decembra 1990. godine. Milošević je u toj Skupštini imao od 250 poslanika 193-194. Apsolutnu dominaciju je imao. Mislim da je Milošević tada autentično bio popularan.

Sledeće što je za mene bitno jeste da je opozicija takva kakva je bila u Srbiji u stvari oponirala tom programu sa sledeće dve ideje – antikomunizmom i restauracijom neke slavne prošlosti, nerealne prošlosti. Pojavljuje se slogan, pre svega na mitinzima Srpskog pokreta obnove – “Bando crvena”. Često su me pitali stranci: šta vi hoćete time da kažete?, jer oni nisu videli Miloševića kao komunistu i levičara. Srpski pokret obnove je bio najjača stranka opozicije i to je trajalo, on je bio monarhistička stranka, zalagao se da dođe prestolonaslednik itd. Nacionalistička opozicija je pokušala da se takmiči sa Miloševićem tamo gde je on već bio pobedio, ali se govorilo o restauraciji, o monarhiji, o desnim idejama.

Zanimljivo je da jedan deo pozicije nastavlja tačno sada, 2008. i 2009. godine, to što je neuspešno započeto 1991. i 1992. godine, a to je restauracija. Kod nas je ona sada više na istorijskom planu. To je ovo kopanje kostiju Draže Mihailovića,

mo tokom evropskih integracija, onda moramo stalno i da merimo gde se nalazimo u odnosu na EU. Ja sam inženjer pa volim brojeve da upotrebljavam. Naš Biro za razvoj Srbije dao je neke podatke u izveštaju 2005. godine – bruto društveni proizvod u odnosu na kupovnu moć po stanovniku 2004. godine za trećinu je bio manji kod nas nego u Evropi. To su parametri koji se ne stižu tako lako.

Potom, ako kažemo da nam je produktivnost po zaposlenom 42 odsto ispod produktivnosti u EU, pa ta produktivnost puni budžet, naša priča može samo da troši budžet.

Nivo zaposlenosti radno sposobnog stanovništva je 53,5 odsto. Samo je Poljska bila iza nas. Ne znam da li se i dalje Poljska nalazi iza nas. Nivo zaposlenosti starijih radnika – to su sve

teme socijaldemokratskih ideja – starijih od 64-65 godina je 38,1 odsto u Srbiji. Znači, to je neka struktura koja izgleda treba da nestane. Ali kako da nestane? Ona će nas opteretiti budžetski kao penzioneri, a već smo malopre čuli da imamo previše penzionera. Iz ovog ili iz onog vremena, ali mi ih imamo i mi to treba da rešimo i da projektujemo sistem kako ćemo to da rešavamo.

To nisu problemi koji se rešavaju za mesec dana, godinu dana, ali se prema tim problemima treba jasno odrediti.

Imamo najveći indeks nezaposlenosti – 14,3 odsto. Kada bi na taj indeks dodali one koji su formalno zaposleni, plašim se da bi on bio veći. I imamo 81,4 odsto mlade populacije od 20-24 godine sa najmanje srednjom školom, što je na neki način po-

veličanje Ljotića. Većina vas nikada nije držala nijedan udžbenik istorije u svojim rukama iz koje uče naša deca. Tamo se pokazuje ogromno razumevanje za Milana Nedića i nije nimalo slučajno da se pod Koštunicom slika Milana Nedića vratila na zid u vladi, kao i slika Dragog Jovanovića, koji je bio gradonačelnik grada Beograda, ujedno i odgovoran za koncentracioni logor na Banjici.

Dakle, imate jednu partiju koja je zadržala levu frazeologiju i program, ali koja je praktično nacionalistička; imate opoziciju koja je potpuno nacionalistička. Govorim o većini opozicije, ne o celoj. Koji prostor onda imate za leve ideje i šta bi te leve ideje u suštini trebalo da izražavaju?

Mislim da za leve ideje – stvarne, autentične, socijaldemokratske ideje, nije bilo prostora. I jedino gde su stranke koje su to imale u svom programu, kao pomenuta Liga socijaldemokrata Vojvodine, mogle da nađu prostor bila je odbrana jedne velike ideje levice, koja je u Srbiji inače potpuno marginalizovana – a to je ideja internacionalizma. A to znači solidarnosti. To je ono što se kod nas nekad s potcenjivanjem nazivalo antiratni stav. Ne znam da li znate, tokom ratova od 1991. do 1995. jedine stranke koje su održavale komunikaciju na prostoru bivše Jugoslavije bile su socijaldemokratske stranke iz bivših republika. One su sačuvale jednu od najvećih ideja socijaldemokratije, a to je ideja solidarnosti i internacionalizma. Čak i danas druge stranke u Srbiji nemaju svoj ekvivalent u drugim republikama.

Taj internacionalizam, solidarnost sa žrtvama i stav protiv rata je inače bio karakteristika srpske socijaldemokratske stranke koja je, kao što znate, veoma kritički govorila o srpskom nacionalnom programu: mislim pre svega na Dimitrija Tucovića. Ko meni ne veruje, neka pročita njegovo poslednje napisano delo *Srbija i Albanija*. Ja bih voleo da vidim koji bi se političar u Srbiji danas usudio, na primer, da kaže da Srbija ima imperijalne, velikosrpske pretenzije na Balkanu i da u potpunosti ignoriše postojanje albanskog naroda, da u potpunosti ignoriše činjenicu da i drugi narodi imaju svoje nacionalne aspiracije i da Srbija mora da nađe – mi bismo danas to moderno interpretirali – mora da nađe neki razuman kompromis sa drugim narodima koji žive na Balkanu.

kazatelj potencijala razvoja ove zemlje. A samo je 0,6 odsto u bruto društvenom proizvodu odvojeno za istraživanje i razvoj. Da li možemo više ili ne možemo, ne znam, ali to su konkretni problemi. Imamo ogroman broj nezaposlenih, nemamo infrastrukturu itd.

Moramo da pogledamo istinu. Kad ovo iznosim, neću nikoga da kritikujem, nego samo tražim da se maksimalno mobilizujemo i probamo da dodemo do struktura ljudi, najviše bih voleo da su socijaldemokratske orijentacije, koji znaju da rešavaju ove probleme. Svako ko je iole odgovoran neće se lako upustiti u rešavanje ovih problema, jer ako ih ne reši, mnogo će ga boleti glava. A da li se to nekome sviđa ili se ne sviđa, da li će to neko da pusti u medije ili neće da pusti u medije, da li je to u koliziji

Većina srpske socijaldemokratije je insistirala na ujedinjenju balkanskih naroda. Jugoslavija je pomerila Srbiju na zapad, Hrvatska i Slovenija su otvorile jedan drugi krug tema i, danas kada se raspala ta država, zanimljivo je da se Srbija vratila u onu poziciju koju je imala pre Prvog svetskog rata, a to je da je njen osnovni problem – kosovski problem sa Albancima isti problem koji je Kraljevina Srbija imala pre stvaranja Jugoslavije. Drugim rečima, mi smo se ponovo vratili istom krugu problema koje smo imali pre 1912. godine, pre Prvog balkanskog rata, kada je postojala Otomanska imperija i kada je to bilo nešto drugačije. Ja sam samo geografski locirao taj problem.

Četiri elementa su odgovorna za to što je jako mali politički prostor postojao za socijaldemokratske stranke. Prvi je da u zemljama gde se nisu raspale komunističke partije, one su bile nosioci leve ideje. Drugo, da je Milošević napravio transformaciju Komunističke partije Srbije u nacionalističku stranku pre pada komunizma. Neki kažu da je Milošević prvi postkomunistički lider u Evropi. Njegova Osma sednica je bila pre pada Berlinskog zida. On se opirao izborima zato što je smatrao da već ima istorijske zasluge za obnavljanje srpskog nacionalnog programa. Treće, opozicija je bila izrazito antikomunistička i zalagala se za restauraciju šta god to značilo i nije bilo prostora između ta dva bloka za nešto treće.

I konačno, taj prostor je iskorišćen onako kako je jedino mogao da bude iskorišćen u ratu i u šovinizmu, tj. kao internacionalizam, kao kontakt sa drugima i stav protiv rata. I to je dodatno marginalizovalo naše socijaldemokratske stranke.

Upravo zato što su se protivile ratu, a to nikada nije popularno ni u jednoj zemlji. Moram da navedem jedan primer, pošto se bavim istorijom psihologije – pošto je Amerika iznenada ušla u Prvi svetski rat, 1917. godine, jedan broj istaknutih psihologa nemačkog porekla je izbačen sa univerziteta u Americi 1917. i 1918. zato što su govorili protiv toga da Amerika uđe u rat boreći se protiv Nemačke. Drugim rečima, tamo gde patriotizam zaslepi ljude čak i u stabilnim demokratijama, ljudi koji se protive ratu snose teške posledice. Većinsko raspoloženje je da je to izdaja nacionalnih interesa.

sa nečim ovakvim ili onakvim ...

PITANJE IZ PUBLIKE, OMLADINAC SPS-a: Imam pitanje za gospodina Koraća vezano za priču sa početka današnje tribine koja se odnosi na imperijalističke težnje Srbije na Balkanu. Možete li da pojasnite kako izgledaju te težnje i ideje i vaše tvrdnje na tu temu?

ŽARKO KORAĆ: Ja sam citirao Dimitrija Tucovića. On je govorio o tome šta su bile ambicije Srbije uoči Prvog svetskog rata. Kao što znate, najveći pobednik Prvog balkanskog rata (jer to je jedna koalicija tada ratovala protiv Otomanske imperije) bila je Srbija. Drugi balkanski rat je, kao što znate, bio rat za Makedoniju, za podelu Makedonije.

Dimitrije Tucović je smatrao da Srbija nije u stanju da se zau-

>>

NENAD ČANAK

DVADESET GODINA ŽIVOTA U LICEMERJU

Jedna od najosnovnijih osobina režima Slobodana Miloševića je bio centralizam. Centralizam između ostalog ima niz posledica, ali jedna od glavnih je to da postoji velika neosetljivost za sve što se događa van centra. I u toj neosetljivosti za ono što se događa van centra je otprilike manje-više i svejedno da li tamo negde u nekoj Vojvodini, koja je i tako potpuno deinstitucionalizovana u tom trenutku, postoji neko ko govori drugačije.

Uzged budi rečeno, Liga socijaldemokrata Vojvodine je uspela da opstane evo dvadesetak godina, pre svega zbog toga što smo se u tim trenucima bavili realnošću. Realnost je bila antiratni aktivizam i jasna antinacionalistička politika. U trenucima podivljalog nacionalizma koji je pretvorio Komunističku partiju Srbije u Socijalističku partiju Srbije, u nacionalsocijalističku partiju Srbije sa ogromnim sličnostima sa istorijskim uzorima tipa Nacionalsocijalističke radničke partije Nemačke i slično, bilo je sasvim jasno da bez nekakve velike buke koju bismo mogli napraviti, ne bismo bili uopšte primećeni.

Rasipati se na pitanja socijalne pravde, na pitanja ekologije ili čega takvoga u tom trenutku bilo je potpuno besmisleno. Nego smo se bukvalno fokusirali na te dve stvari – na anti-

ratnu aktivnost i na antinacionalizam. I naravno, autonomiju Vojvodine.

Treba biti svestan da politika nije izmaštavanje rešenja. Politika je život. A u prilog ovome što govorim moram podsetiti na jedno ime koje je dosta zaboravljeno, a bilo je značajno krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina. To je izvesni čovek koji se zove Radoman Božović. Vidim da ga se neki još uvek sećaju, ali mlađi ne znaju uopšte ko je on. Posle Osme sednice i početka preuzimanja totalne vlasti od strane Miloševića, Radoman Božović je bio njegov kadar, kako su to komunisti zvali, u Subotici, i postao je predsednik Gradskog komiteta Subotice. Iz Subotice su stizali alarmantni glasovi da Radoman Božović tamo pravi neverovatan teror i neopisivo maltretira ljude, smenjuje, kinji i tako dalje. I niko Subotičanima nije verovao.

Posle nekog vremena Radoman Božović je došao u Novi Sad i postao predsednik Izvršnog veća Autonomne Pokrajine Vojvodine. Radoman Božović je ostao zapamćen kao verovatno najveće zlo koje se u Vojvodini dogodilo, računajući i kugu u XVIII veku i poplave 1965. godine.

Posle toga je Radoman Božović za zasluge na deinstitucionalizaciji i uništenju Vojvodine postao predsednik Vlade

stavi u projekciji veličine svoje države i prostora u kome ona treba da se nalazi. I danas kada gledate šta misli većina građana Srbije, videćete da je Srbija trenutno jedina zemlja u Evropi koja nije rešila pitanje svojih granica. Srbija gubi ogromnu energiju, politički gledano, na odgovor na pitanje gde su njene granice, što nijedna evropska zemlja u ovom trenutku na ovakav način ne radi. Ona nema vremena za ekonomska i druga pitanja, tražeći odgovor na pitanje gde su njene granice. One su s jedne strane i formalno otvorene u odnosu na Kosovo, ali faktički otvorene politički u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, šta god neko formalno govorio, a meni se čini, kod ne baš tako male grupe ljudi u Srbiji, i u odnosu na Crnu Goru. Pogledajte hladnoću i cinizam sa kojim se piše o Crnoj Gori i njenom rukovodstvu.

Dimitrije Tucović je mnogo surovije video učešće Srbije u Prvom svetskom ratu nego što naša kompletna istorijska nauka i historiografija prikazuju. One to prikazuju isključivo kao odbrambeni rat Srbije i to je gotovo stopostotno mišljenje naše javnosti, a Dimitrije Tucović je postavio pitanje da li je Srbija bila tako nevinna ulaskom u Prvi svetski rat i u Drugom balkanskom ratu i da li je Srbija takođe imala određene pretenzije na

prostor koji se završetkom tog rata pretvorio u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Mi uvek sebe vidimo kao narod koji se samo brani, isključivo je ugrožen i brani svoj nacionalni interes. Dimitrije Tucović je napravio jedan kopernikanski obrt i upitao da li je i Srbija imala svoje pretenzije u odnosu na svoje susede, i to je pitanje koje se ovde praktično ponovo nikada ne postavlja.

PITANJE IZ PUBLIKE: Par pitanja za gospodina Čanka. Vojvodani su smatrani oduvek za lokomotivu bilo koje naše države, Jugoslavije, Srbije, i uvek su mnogi obećavali – samo vi pomognite nama svima, to znači Slovencima, Hrvatima, Bosancima itd., pa ćemo posle mi vama to vratiti. Međutim, ne samo što su izmeštali industriju, ne samo što su pljačkali, što su minimizirali cene itd., Vojvodina je uvek bila u nekom zapečku i to traje i dan-danas. Ovaj predlog nekog ustava za Vojvodinu, to ne može da prođe zato što ta lokomotiva ne da više nema pare, ona nema više ni točkova. Znači, ne da nas povuče u Evropu, nego ona je postala siromašna kao i naši jugoistočni krajevi. Kažite nam nešto o tome dokle će nam Vojvodina biti neki sinonim nečega, a u stvari je opljačkana od

Republike Srbije. Onda su moji prijatelji iz Beograda počeli da zapomažu: pa je l' znate vi kakvo je on zlo? I onda mi pitamo iz Novog Sada: kako mi ne bismo znali. A ovi iz Subotice kažu: govorili smo mi.

Drugim rečima, Radoman Božović vam je primer kako je to sve izgledalo. Kad se događalo negde drugde, niko nije vero- vao. I upravo to je ono što se događalo i kada smo mi upozo- ravali da će se sve ovo dogoditi. Srbija Slobodana Miloševića je bila Srbija licemerja i laži. Priča o socijalnoj pravdi s jedne strane, a uništenje upravo ekonomske osnove onih za koje se navodno brine. Briga o naciji sa jedne strane, a sa druge strane ta i takva politika kroz tu i takvu brigu dovela je do toga da se od prostora o kojima se brinulo stvore zgarišta, a od naroda o kojima se brinulo naprave masovne grobnice. Ali je to sve bilo vrlo unosno. I od Radomana Božovića pa nadalje proizvedena je ogromna tajkunska infrastruktura. Tajkunska infrastruktura u očuvanju tekovina tog vremena nalazi političko opravda- nje za svoju pljačku i otimačinu na osnovu koje su i zacarili na ovim prostorima.

Upravo zbog toga govoriti o socijaldemokratiji je vrlo teš- ko. Socijaldemokratija kao takva nudi, naravno, odgovore na mnoga pitanja koja se danas postavljaju. Ali, nemojte zabora- viti, posle ujedinjenja dve Nemačke Socijaldemokratska par- tija Nemačke nije postigla manje-više nikakav uspeh na pro- storima Istočne Nemačke, nego baš naprotiv, konzervativne partije. Zašto? Razlog je jednostavan. Kako možete u zemlji postkomunizma očekivati da neko ko nudi socijalnu pravdu i nudi taj tip uređenja iz koga se "jedva izvuklo" dobije nekakvu podršku? Traži se nešto čega nije bilo, iako je to čega nije bilo daleko gore i pogubnije, što je sve praksa i pokazala.

I upravo zbog toga u zemljama postkomunizma je nemogu- će imati jake socijaldemokratske partije.

S druge strane, postoji i krivica samih ljudi koji su pokušali da se organizuju u tom smislu. Društvo u tranziciji i mlade de- mokratije imaju uvek problem da ljudi u masi, građani, shvate svoju ličnu odgovornost. Lična odgovornost svakog građani- na je vrlo jasna. Ako čovek nije svestan šta njegov glas zna- či i koju posledicu nosi, onda će, kao što smo imali prilike da gledamo puno puta, glasati iz ličnih afiniteta, jer mu je ne- što simpatično, jer bi da se sa nekim inati, a ne da razmišlja o tome šta će biti sa njegovim ličnim životom.

Zbog toga, nacionalizam je mnogo koloritniji. Fašisti su mnogo slikovitiji od socijaldemokrata. Imaju bolju ikonogra- fiju, imaju bolji marketing, imaju bolji PR. Njihova rešenja su jednostavna i naizgled svakom razumljiva. A jednostavnost vodi u pokolj. To smo proverili hiljadu puta. Ne postoji ništa što je jednostavno, a da istovremeno nije i opasno. Imali smo tu opasnu jednostavnost, podele na nas i njih – "oni su nas oduvek, ali mi to više nećemo dozvoliti", to jednostavno gura- nje u nacionalna stada u kojima je svako od nas samo jedna čestica među milionima istih takvih čestica, a sve te čestice zajedno zovu se narod koji ima jednog vođu, jednu državu i sve po jedno.

Takav narod je nesrećan narod, jer onda gubitak dela tog na- roda ne znači ništa. Nema veze, razmnožiće se ponovo. Mi mu nekako dođemo osnovno jato iz koga se razmnožavaju Srbi. Pa sad ako malo izgine, onda nema veze, opet će se razmnoži- ti. A devojčice, one su onako osnovno stado budućih materica pod šlemom. Evo, to je otprilike viđenje onih koji su protivnici socijaldemokratije.

Međutim, ova laž i ovo licemerje u kome živimo već dvade- set godina je vrlo jednostavno u svojoj brutalnosti. Pazite, ja sam govorio o Radomanu Božoviću, ali sam pre dvadeset i pre osamnaest godina govorio o tome da se građani Vojvodine hr-

>>

>>NE MISLIM DA BILO KO OVDE TREBA DA BUDE SPREMAN DA UMRE ZA SVOJA UBEĐENJA, ALI NE BI BILO LOŠE DA POKUŠA DA ŽIVI ZA SVOJA UBEĐENJA. A PRIČA O UBEĐENJIMA JE UPRAVO PRIČA KOJA VODI U NEKAKAV PROGRES. NEMA PROGRESA BEZ UBEĐENJA, ALI NE OVIH UTRŽIVIH UBEĐENJA O KOJIMA JE GOVORIO PROFESOR MIĆUNOVIĆ, O KONVERTITIMA I OSTALIMA KOJIMA JE METOD DALEKO VAŽNIJI OD CILJA, TO JEST CILJ IM UOPŠTE NIJE VAŽAN. PROMENIĆE GA SUTRA, AKO ĆE OSTATI U ISTOM METODU.

NENAD ČANAK

>>

vatske nacionalnosti iseljavaju iz Vojvodine pod prinudom, da im se bacaju bombe u dvorišta, da se ljudi dave žicom po dvorištima, da se deci prislanjaju pištolji na čela, da kada se vrši služba u katoličkoj crkvi, u zadnjem redu sede neidentifikovani momci i oštre noževе, da se taj zvuk čuje. I ništa se nije preduzelo. Nikad se nije otkrilo ko su ti koji su to radili.

Pa kada se to nije otkrilo, kada se nije otkrilo šta se dogodilo sa Markom Fumićem iz mesta Hrtkovci, koga su krenuli da dave u njegovom dvorištu, pa kada su ga komšije spasle, a ovi pobegli, pa kada je otišao da prijavi u policiju, zatekao iste te koji su ga davili kako piju kafu sa policajcima, pa kada smo došli u poziciju da se to ponavlja iz dana u dan, iz godine u godinu, iz decenije u deceniju, pa kada smo došli dotle da 2001. godine kada je Parada ponosa razbijena u Beogradu, a predvodili isti oni sveštenici Srpske pravoslavne crkve čiji je kler blagosiljao one koji su pucali u potiljak šesnaestogodišnjaci-ma, pa je to bilo – evo, nećemo da diramo crkvu, to nije zgodno za buduće izbore – onda dobijemo da su isti ti zločinci zlopotrebili elementarno postavljene koordinate demokratske procedure da bi se zaštitili u nastavku vršenja svojih zločinačkih aktivnosti. Pa zašto se onda neko čudi, ako je bilo prerano 2001. da se održi Parada ponosa, a ništa u međuvremenu nije urađeno, što je prerano i 2009? Zauvek će biti prerano, ako se ništa ne uradi.

A šta treba da se uradi? Podsetiću vas. Trebalo je pohapsiti odmah počinioce. Trebalo je pronaći one koji su 2004. godine razbili kompletan centar Novog Sada zbog hapšenja Veselina Šiljivančanina. Treba razjasniti šta to znači “navijačke grupe kojih se boji cela država”. Pa je li neko ne zna ko su te navijačke grupe? Hoćete da vas podsetim? Pa nije rahme-

prvog dana, čak od 1918. godine, jer je tada ona bila u ravnopravnom položaju sa Slovencima, Hrvatima, a posle je ispala sirotinjska državica.

NENAD ČANAK: Ja ću sad da autonomašim, zna se. E, tu se snalazim.

Reći ću samo par činjenica. Pre svega, ta priča da je Vojvodina lokomotiva razvoja, to je izmišljotina. Ona je više jedan magarac koji vuče. Kakva lokomotiva?! Lokomotiva je neka industrija, a ovo je živinče koje tučeš da vuče.

O pljački Vojvodine mogu da govorim dugo, ali ne želim. Samo ću spomenuti Novosadsku deklaraciju iz 1936. godine, koju je potpisalo pedesetak najistaknutijih intelektualaca Vojvodine tog vremena. Ta deklaracija se završava rečima: i dokle će više Vojvodina biti krava muzara kojoj su usta u Vojvodini, a vime u Beogradu.

Centralizam, naravno. Ja sam ovde dao primer Radomana Božovića, to je ista stvar. Da li će biti posla ovde ili onde u Vojvodini, nikoga ne boli glava. Da li će cena žita biti ovakva ili onakva, nikoga ne boli glava. Kada je žito skupo na međunarodnim berzama, onda se zabrani izvoz, kad pojeftini, onda – hajde sad možete da prodajete, mi nećemo da kupimo.

Vojvodina je imala tri glavne poluge razvoja. To su bili

tli Željko Ražnatović Arkan bio predsednik Kluba književnika, nego vođa navijača! Zašto se sada to zaboravlja? Zašto se sada zaboravlja da su to bili prostori sa kojih su mobilisani krvnici Balkana? I to niko ne sme da kaže jer će izgubiti izbore. Zašto? Zato što se i dalje koketira sa svim tim.

Kad policija zamahne pendrekom na Obraz, udari sebe po prstima. I to niko neće da kaže naglas zato što će se sutra opet ići na izbore i treba voditi računa šta će crkva da kaže. Klerourbanistička mafija se bavi isključivo time kako će više para da zaradi zato što, bože moj, ne plaćaju porez, a s druge strane će malo batinati ljude lopatama da bi im isterali nečiste duhove i lečili ih od bolesti ovisnosti. O čemu mi ovde razgovaramo? Država je formalno sekularna, a faktički ima veronauku u državnim školama zato što je pokojni Zoran Đinđić mislio da će mu to pomoći u raspravi sa Koštunicom.

Država koja prodaje svoju porodičnu srebrninu, Naftnu industriju Srbije, Rusima za ništa, za tepsiju ribe – zašto? Zato, bože moj, da budemo dobri sa Rusima. O čemu mi razgovaramo ovde? Razgovaramo o tome da mi još uopšte nismo došli u poziciju da se bavimo bilo kakvom ozbiljnom politikom toga tipa, jer život diktira politiku, a ne može politika da profilise život.

Manipulacije traju toliko dugo na ovim prostorima da se čini da ako se dovoljno puta ponovi na RTS-u, to će postati istina. Pa neće postati istina. Neće postati istina, samo će i dalje trajati mrcvarenje.

Upravo zbog toga, koliko god da sam užasnut pojavom fašista na ulicama Beograda, moram vas podsetiti da smo pre dve godine u Novom Sadu imali najavljenju paradu fašista ispred sinagoge, u kojoj su četrdesetih godina dve hiljade naših su-

Naftagas, banke i agrar. Naftagas je Miloševićevom centralističkom politikom integrisan u NIS, pa je onda to sad poklonjeno Rusima, a dobro je rečeno negde da ruski tenkovi dolaze preko mosta ljubavi prema Dostojevskom.

Agrar je potpuno uništen, pošto su tajkuni koji uglavnom imaju vile ovde u Beogradu, kupili i mlinarsku industriju i sve luke i sve što uopšte može da bude značajno za agrar u Vojvodini. I kada malo bolje pogledate, od petnaest najrazvijenijih opština u Republici Srbiji osam se nalazi u gradu Beogradu, a četiri su u Vojvodini i tri na teritoriji geografske Srbije. Ja samo konstatujem da je to tako.

Ovo što ste spomenuli kao ustav koji treba da se donese – nikakav ustav ne treba da se donese, nego statut. Ustav je ukinut Miloševićevim ustavom iz 1990. godine, a statut ne može da se donese. Najparadoksalnija stvar – taj statut je kao donela Skupština Vojvodine, pa treba da ga potvrdi Skupština Srbije. U devet proteklih godina nijedan zakonski predlog iz Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine nije se našao pred poslanicima Skupštine Srbije.

Da još spomenem jednu činjenicu – taj statut oko koga je tako strašna bitka, na svakoj sednici Skupštine Srbije može 126 poslanika da stavi van snage i da mu radi šta hoće. Dakle,

građana iz Novog Sada jevrejske nacionalnosti odvedeni u logore iz kojih se nikad nisu vratili. I onda smo izašli na ulice i zaustavili ih, i onda je od toga nastao problem. Onda je došlo do toga da prve kazne počnu da se događaju i da onda svi ti njihovi veliki fireri beže kao poslednje – nije pristojno reći – u te zle katoličke zemlje, a istovremeno ih oslobađaju jer nisu dobili sve spise ćirilicom. Pa je li to ćirilica postala štit iza koga mogu da se kriju nacisti? Je li to Srpska pravoslavna crkva postala utočište i azil za pedofile, za kriminalce, za ratne zločince, za te nadriurbaniste? Da li to znači da Ustav ove zemlje služi tome da bi iza njega moglo da se sakrije sve ono što ne treba da se promeni? Nažalost, to je tako.

E sada, moje pitanje je zašto se Beograd, slobodarski Beograd, nije suprotstavio neonacistima koji su održali svoj skup usred Beograda pre nego u Novom Sadu? Zašto to nije počelo ovde? Zašto ovde ne počne otpor svemu tome? Zašto se ovde ne zapitamo šta uopšte znači ta klerofašistička organizacija Obraz, za koju je Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine zatražila 2004. godine od Ministarstva unutrašnjih poslova objašnjenje ko su oni. Onda smo dobili – nacionalna klerofašistička organizacija koja je povezana sa familijama navijača fudbalskih klubova Rad, Crvena zvezda, Partizan, “proslavili se” akcijama, pa ima tačno kad su koga tukli, šta su razbili i tako dalje. To je 2005. godine bilo na mom stolu u Novom Sadu. Mi smo to dali u javnost. Četiri godine kasnije svi se čude otkud oni. Pa stalno su tu!

Godine 1997. bio je jedan studentski proces – ja sam tad bio poslanik u Skupštini Srbije, izašao sam da razgovaram sa studentima i video da stoje pred kordonom, a da ih iz bočnih ulica napadaju neki opet drugi mladi ljudi. Kad sam se vra-

ćao u Skupštinu, te iste mlade ljude zatekao sam kako sede na ministarskim automobilima i puše. O čemu mi razgovaramo? Ako ne pristanemo na to da pogledamo istinu u oči i kažemo – ova zemlja se nije reformisala, ona je skinula Slobodana Miloševića sa svoje grbače zato da se ništa ne bi promenilo.

Mi smo imali Koštunicu dr Vojislava, koji je nastavio samo doslednije Miloševićevu politiku, jer nije bio čak ni opterećen lažnim levičarenjem. Zašto nikada niko za to nije odgovarao? Kad će se odgovarati za ratne zločine? Predsednik Skupštine grada Zrenjanina se zove Aleksandar Marton, iz Lige socijaldemokrata Vojvodine. Kod njega su došli ljudi iz Udruženja hrvatskih logoraša u Srbiji. Da li znate da je bilo logora u Srbiji? Da li znate da su postojali u mestima koja se zovu Stajićevo, Begejci ili Dvorak i u još nekoliko mesta. Da li znate da se još uvek 53 čoveka vode kao nestala u tim istim logorima? Došli su da postave spomen-ploče na mesta gde su bili logori, gde su ljudi plaćali glavom.

Šta se dogodilo? Patriotske organizacije su se pobunile. Udruženje vojnih invalida iz ratova devedesetih štrajkuje glađu protiv Aleksandra Martona, tražeći da on podnese ostavku. Naravno, štrajk glađu traje svakog dana od 10 do 18 časova.

I sad ja vas pitam – u subotu treba da se napravi skup u Zrenjaninu gde će doći iz cele Srbije ratnici ratova iz devedesetih i da traže smenu Aleksandra Martona, jer se usudio da primi bivše logoraše logora u Begejcima i u Stajićevu. A niko ne dovodi u pitanje da li su ti logori postojali i šta se u njima događalo. Pa ako mi nismo spremni da pogledamo istinu u svom dvorištu, kako možemo tražiti istinu drugde?

Vojvodina je potpuno tu, tako da kažem, neželjeni svedok prošlosti u kojoj su odnosi bili drugačije uređeni. Sa Vojvodinom nijedna garnitura od DOS-a pa nadalje – o Miloševiću neću da pričam – ne zna šta će. Jer, da se potpuno ugasi, da se kaže: hajde više dosta toga, nećemo više da se igramo s tim – to ne mogu, jer znaju da će time izazvati tip reakcije koji nije dobar. A da se dopusti da se o nečemu odlučuje, naravno da ne mogu. Pa smo došli u poziciju da kad kažemo: hoćemo vojvođansku policiju, kažu: vi hoćete državu u državi. A kad ja pitam da li je država kada vam u gradu Beogradu pauk odnese auto, on kaže: pa šta, to je komunalna odluka. Pa čekaj, je li stoji policajac pored tog pauka? Stoji. Je li policajac oznaka države? Jeste. Pa kako sada kada grad Beograd propiše nešto, to policija sprovodi, a kada Autonomna Pokrajina propiše, tu policija neće ni da se približi, a kamoli da to realizuje.

Znate, to su stvari koja su licemerja koja će na kraju krvavo da koštaju. Upamtite moje reči. Krvavo će to da košta.

VODITELJ: Sa autonomašenja da se vratimo na socijaldemokratiju.

PITANJE IZ PUBLIKE: Iznenaduje me da niko od govornika nije spomenuo privatizaciju i radničke proteste, što bi sve moglo da ima veze sa socijaldemokratskim idejama – da je Srbija

kroz Jugoslaviju imala razvoj koji je imao samoupravno, ekonomsko ili socijalno ili socijalno-ekonomsko uređenje koje u ovom trenutku ne može tako da se zanemari. Ono što se događa u svetu, što socijaldemokratske ideje polako dolaze – svi ti radnici su najveći deo života živeli u tom sistemu. I kad se govori o socijaldemokratiji i njenom obnavljanju, na tim temeljima zapravo može nešto da se gradi i ja mislim da će se graditi.

ŽARKO KORAČ: Kod nas inače javnost sa velikom antipacijom reaguje na proteste gde radnici traže da se pitaju nešto o privatizaciji i obično se strašno cinično odgovara – nema više samoupravljanja, dosta je.

Mislim da to danas treba pretvoriti u reč koju niko ne rabi, tačno je da je levica i socijaldemokratija danas ne rabe, a to je radnička participacija. Ona je nesumnjivo važna i znak je nezrelosti naše levice da se ne zalaže za to. Time se obično smatra da se zalažemo za te divlje štrajkove, napade, čak pomalo čartizam i ludizam, gde radnici razbijaju mašine. I bojim se da je to jedna tema kojom se niko u suštini u našoj zemlji ne bavi. Jedan broj ljudi koji protestuju u stvari je navikao da ipak bude nešto pitan, što je inače dosta logično. Da ne govorim o tome da postoji mogućnost mešovite svojine, da radnici budu delimično vlasnici te svojine. Jer i tamo gde su radnici dobili akci-

>>

NEBOJŠA ČOVIĆ

ZNAMO LI ŠTA HOĆEMO?

Ja bih mogao da podelim ovaj period na dva perioda – jedan do 5. oktobra 2000. godine i drugi posle 5. oktobra 2000. godine. Mislim da su moji prethodnici puno toga rekli sa čim jednostavno ne možete a da se ne složite. Ako znamo šta se dogodilo u tom periodu do 5. oktobra 2000. godine u smislu obesmišljavanja ideja levice, u smislu prepakivanja nečega što se proklamovalo kao levica, a nije radilo kao levica, u pravljenu jednog ambijenta u kome je najvažnije bilo pričati ko je koje nacionalnosti i igrati se lažnim patriotizmom i iracionalnim stvarima, mislim da u tom periodu nismo imali nekakav prostor za dalji razvoj levičarske ideje. Naravno, i globalna kretanja u svetu su išla u pravcu antikomunizma po svaku cenu.

Neću da se bavim onim periodom do 5. oktobra, zato što je on potpuno jasan. Mislim da je u tom periodu levica doživljena kao potpuno anacionalna, kao izdajnička itd., uz strahovite medijske manipulacije i strahovito blaćenje ljudi koji su drugačije mislili. Mislim da smo svi mi, barem koji ovde sedimo, manje-više u pojedinim fazama prošli takve primedbe.

Naravno, ne mislim da smo posle 5. oktobra prestali da se bavimo prošlošću i to je interesantan sindrom koji je kod nas prisutan, jer očigledno ne znamo da projektujemo budućnost.

Ne mislim da smo potpuno raskrstili sa određenim manipulacijama i ne mislim da smo obezbedili bilo koji od parametara za uspostavljanje levice. Ondašnji DOS je imao nekoliko stranaka socijaldemokratske orijentacije. S obzirom da se Demokratska stranka pridružila socijaldemokratskoj orijentaciji posle 2000. godine, bila je Socijaldemokratija Vuka

Obradovića, bila je Demokratska alternativa, to sam bio ja, bio je Čanak sa Ligom, koja očigledno najviše ili najbolje izdržava iskušenja sa kojima se susretala u proteklih dvadesetak godina.

Međutim, ni tada se nije iskreno primila briga za razvoj socijaldemokratskih ideja u Srbiji. Nije se primila zato što je bilo i puno politikantstva i puno političkog koketiranja i pokušaja unutar grupacije koja je bila heterogena od levo do desno, preko centra, da se pojedine grupe stranaka razbiju i da se iz njih privuku određene strukture u nekakve druge stranke koje su u centru. Mislim da je time izgubljeno vreme u nekom periodu od devet godina, koje sad stoje iza nas i za koje možemo da pričamo šta smo mi uradili, kako smo mi uradili i kakve smo to dobre poteze povukli, a kakve smo to loše poteze povukli. Jer, sasvim sigurno, bilo je i jednih i drugih.

Mislim da razvoj socijaldemokratske ideje mora da bude zasnovan na tome kakvu mi državu želimo da napravimo. Ako stalno pričamo o socijalno odgovornoj državi u kojoj imamo sve manje radnih mesta, ako pričamo o socijalno odgovornoj državi u kojoj gotovo da nemamo industriju, ako imamo problem sa finansijskim sistemom u našoj državi, onda su to samo neki od problema o kojima pričamo, ne gledajući realnost života, kako se živi i kakvo je stanje. Ako i dalje stimulišemo koketiranje sa sindikatima, pa do toga da ih pravimo i podstičemo na razne načine, ne mislim da je to socijaldemokratska ideja.

Ako i dalje ne rešavamo probleme, onda ne možemo ni da

je, vrlo brzo dolaze tajkuni i radnici prodaju te akcije. I to je po meni jedna tragedija. Možda je Apatinska pivara najbolji primer gde su radnici dobili dosta novca, međutim, svi su brže-bolje odmah prodali te akcije. Mislim da je to šteta. Razumem te ljude, oni su bili bez novaca i bez svega, ali možda da su ostali kao suvlasnici akcionari, kroz tu akcionarsku zajednicu mogli su da učestvuju u daljem procesu. Jako mi je žao da nemamo više ni jedan jedini primer da su radnici zadržali neku mogućnost odlučivanja, uticaja na ekonomsku aktivnost firme.

NEBOJŠA ČOVIĆ: Jako malo. Međutim, problem koji ste vi istakli prisutan je zato što generacije tih radnika imaju osećaj koji je ispravan – oni i njihove prethodne generacije stvarali su te fabrike. I te objekte u privredi, ne samo u industriji, u poljoprivredi itd. Mislim da nigde nismo imali problem gde je privatizacija dala rezultat, gde je ona obavljena u funkciji rada, u funkciji zapošljavanja i u funkciji stvaranja novih vrednosti i za tog radnika da on dobije platu, da može da radi i da od te plate koliko-toliko normalno može da živi. Ali smo imali problem tamo gde su radnici osetili da su bile loše vođene privatizacije od samog početka i “navođene” privatizacije koje su za cilj ima-

le da uđete u fabriku i platite je milion evra, a ona na svojim lagerima ima pet miliona robe i ima hiljadu radnika. Prodajte robu za pet miliona evra, dobili ste četiri miliona evra, a hiljadu radnika otpustite. E, u tom slučaju se pojavljuju problemi.

Samo radničko akcionarstvo se u pojedinim delovima zadržalo kroz menadžment, da se menadžment udružio, napravio konzorcijume, povezao. Ali sve srpske firme pate od nedostatka obrtnog kapitala, a da vam ne pričam o investicijama u novu opremu, novo znanje itd. Te pare su potrebne, ali te pare ne mogu da stignu tek tako.

ŽARKO KORAČ: U Srbiji je situacija nekada dosta tragična. Na primer, odem u samoposlugu Maksi i radnice koje rade na blagajni mi šapuću, znaju da sam poslanik, a ne smeju javno da govore, da ne čuje menadžer. Kažu, na primer, da moraju da ostanu da peru podove, pošto je ukinuto mesto čistača i ostaju do 10, 11 uveče, iako se samoposluga zatvara u osam, ne jedanput nego svaki dan. Vidi se da su one na najbezdušniji način eksploatisane. Plata im je između 17 i 22-23 hiljade. Za mene je najporaznije da mi kao poslaniku moraju da šapuću. Nešto zaista tu ne valja. Mi možemo da smatramo da su to posledice

očekujemo da imamo ambijent u kome može da se razvija socijaldemokratska ideja. Ako se susrećemo sa indikatorima koji govore koliko država propada ili se urušava, ovo su sve propratne pojave – i fašizam, i Parada ponosa, i bezbednost i nebezbednost. To su propratne pojave nečega što traje dugi niz godina i nečega na šta nismo našli adekvatne odgovore i strategije kako se praktično boriti protiv toga.

Naravno, završne egzekucije su hapšenja, ali je još efikasnije preventivno delovanje da uopšte i ne dođemo do takve pozicije.

Ako kažemo da do 5. oktobra nismo imali nikakvu toleranciju ili je ružnjavo društvo sa aspekta pozicije tolerancije, međusobnog razumevanja, različitih mišljenja i tako dalje, onda moramo da se zapitamo zašto se to u jednom delu nastavilo i posle 2000. godine.

Moram da pomenem listu od dvanaest indikatora koji su jako važni, po mom mišljenju, za socijaldemokratske ideje. Na primer, od društvenih indikatora, to je rast demografskog pritiska, on se kod nas žestoko dogodio. Masovno preseljenje, kretanje izbeglica, interno raseljenih lica i tako dalje. Nasledstvo, osveta, traganje za grupama koje čine nepravdu. Hronično i održivo bekstvo – odlazak mladih ljudi iz države.

Mi smo u našoj platformi pre 5. oktobra 2000. godine isticali broj mladih ljudi koji su otišli iz Srbije. Hajde da uporedimo koliko je to tada bilo, a koliko je to sada. Znam da je 2001. i 2002. godine to zaustavljeno u velikoj meri. Ali treba da se o tome zapitamo, jer svako je od nas imao sekvencu u ovih devet godina svoje odgovornosti i uspešnosti u poslu.

Potom, od ekonomskih indikatora – imamo potpuno neujednačen ekonomski razvoj, strašan ekonomski pad, veoma oštar i još dodatno pogoršan sa globalnom krizom. Zna li da u proizvodnji imamo i beležimo pad od 50 odsto? A to zna-

či, radnik bez posla. Šta je alternativa? Šta je njemu ponuda? Šta je ponuda po novobeogradskim kvartovima mladim ljudima? Da li da dođe u fabriku da radi i da zaradi sto, dvesta evra ili da počne da se bavi švercom droge, kriminalom, obijanjem? Priznaćete da na toj kriminalizaciji ne mogu da uspevaju levičarske ideje.

Od političkih indikatora – kriminalizacija države, progresivno pogoršanje javnog servisa, stalne manje-više povrede ljudskih prava – imamo najnovije primere. Bezbednost, koja je u pojedinim trenucima funkcionisala kao država u državi i dvanaesti indikator u okviru svih ovih je spoljni faktor.

I sad kad sve to ocenite ili bodujete ocenama od jedan do deset – ovo su međunarodni podaci za 177 zemalja, na prvom mestu u smislu propadanja je Sudan. Srbija se nalazi na 66. mestu sa prikupljenim 81,1 bodom. Slovenija je vrlo visoko u 26 visokorazvijenih zemalja sa 37,5 bodova. Ispred nas je još Crna Gora sa 55,6, Hrvatska sa 60,5, Makedonija sa 74,1. Srbija sa 81,1, i Bosna i Hercegovina je iza nas sa 84,5.

Stalno deklarativno kažemo da ulazak u EU nema alternativu – i dobro, tu rečenicu možemo da podržimo, ali posle nje treba i da se zapitamo kako to treba da sprovedemo. A nekakvi programi su postavljeni za sve to i kroz određene lisabonske dokumente. Znači, pet parametara je dato – društvo, znanja, interno tržište, poslovna klima, tržište rada i održivost životne sredine.

Mislim da imamo veliki problem da je kod nas u velikoj meri neznanje postalo moć, a da od znanja počinjemo da se stidimo i da bežimo. Ovi problemi sa kojima se susrećemo ne mogu da se reše na taj način. Moramo realno da sagledamo sliku i koliko smo putovali do 2000. i posle 2000. do nečega što nam je želja, barem svima nama ovde – a to je socijalno odgovorna, ekonomski održiva država.

**>>AKO SOCIJALDEMOKRATSKA
OPCIJA, IZRAŽENA KROZ JEDNU
ILI VIŠE STRANAKA, PONUDI
ODREĐENA REŠENJA, TA REŠENJA
MORAJU DA BUDU REALNA.
NIJEDAN BUDŽET NE MOŽEMO DA
NAPUNIMO PRIČOM, NEGO RADOM.
I KADA GA NAPUNIMO RADOM, Taj
BUDŽET MOŽE DA IMA VIŠAK KOJI
EVENTUALNO DRŽAVA MOŽE DA
UPOTREBI ZA NADIRUĆE SOCIJALNE
PROBLEME. NEBOJŠA ČOVIĆ**

>>

rane ili neke prve privatizacije ili prve promene vlasnike strukture, ali to nije nešto preko čega bi ovo društvo trebalo hladno da prelazi.

Svaki političar koji je spreman da otvori ovu temu, treba da prođe kroz "toplog zeca" u medijima. Neki ljudi koji su vlasnici velikih privrednih objekata su vlasnici i medija i ti mediji služe da vas oblate. U nekim medijima je dovoljno da plate da protiv vas organizuju kampanju.

Političari koji se suprotstave nekim od tih moćnih ljudi (ne govorim o jednom, ima ih više, zaista), rizikuju da ih potpuno unište u javnom životu. Srbija je došla do jedne dosta zloslutne tačke u kojoj su ljudi koji kontrolišu jedan deo privrede u Srbiji takođe i medijski tajkuni. Mene to podseća na Randolfa Hersta. Kao što znate, ostalo je u američkoj istoriji da je moguće da je on glavni čovek koji je doveo do takozvanog američko-kubanskog rata – da je bukvalno napravio taj rat da bi prodavao svoje novine.

Taj cinizam još nije kod nas realizovan, ali, recimo, žena jednog našeg političara, koja je poznata po tome da često slobodno nešto izjavi, rekla je: baš me briga da li je Šilerova ili Šekspirova, ko vlada Srbijom, ranije su bili ovi kriminalci, a sad je Šekspirova, klub privrednika. Onda je jedan od tih tajkuna organizovao petnaest dana tekstova protiv nje. Ja sam to pratio u medijima. Objavljeno je u jednom vrlo tiražnom tabloidu petnaest tekstova protiv njenog muža, koji su bili zaista užasavajući.

Tako da danas u našem političkom životu imate već anomalije da se političari udvaraju ili čute na očite stvari zato što se boje da će u potpunosti izgubiti biračko telo.

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ: Samo da dodam, žao mi je što Žarko nije stigao da to vidi na B92, mi smo u okviru Demokratskog političkog foruma organizovali raspravu koja je već imala dve-tri reprize, gde smo pozvali pedeset ljudi. To su bili privrednici, privatnici, predsednici udruženja privatnika, bili su predstavnici sindikata, bili su predstavnici raznih firmi. To što su oni izneli o tome koliko su radnici obespravljani u neplaćanju prekovremenog rada, u mobingu, u raznim šikaniranjima, u neplaćanju po nekoliko meseci isplata itd., pogotovo u nekim privatnim institucijama, a nažalost i u nekim državnim firmama, to je strahovita slika. To je polje za delovanje socijaldemokratije.

Ne treba nikad zaboraviti da se demokratija u Evropi razvila kroz borbu radnika za svoja prava. To je početak. Kasnije će doći i druga politička prava, situacija žena i tako dalje. Ali radničko zakonodavstvo je bilo to stalno pomeranje ka demokratiji, a ne samo ka socijalnoj pravdi, nego baš ka demokratiji.

Čini mi se da je svet rada dobrim delom kod nas i izbrukan. Ja sam napao jednog tajkuna, koji je bio član i Centralnog komiteta i raznih radničkih organizacija, pa mi je on posle odgovarao na razne načine. On kaže: naša radnička klasa je lenja, ona neće da radi, kad bi ona bila jeftinija onda bi strani kapital došao tu

kao u Kinu – Kinezi ne prave pitanje ni kolika je plata, ni koliko se radi – e tu bi došao novac za te zarade i to bi otprilike onda bio naš prosperitet.

Pre trideset i više godina bio sam na jednoj raspravi u Italiji koju je organizovao "Il manifesto". I tamo je bila parola: "ono što je dobro za Fijat, dobro je i za Italiju". Ali su odgovorili tim tadašnjim liberalima – baš je obratno. Nije tačno da je ono što je dobro za neku veliku firmu ili korporaciju automatski dobro za sve građane i za čitavo društvo. Ali bi bilo dobro da ono što je dobro za društvo bude dobro, naravno, svima.

Voleo bih da pored Demokratske stranke postoje i druge jake socijaldemokratske leve stranke, da se taj levi front učini konkurentnim, pa bi onda pogurali malo i Demokratsku stranku da bude žešće socijaldemokratska nego što se ponekad napravi.

ŽARKO KORAČ: Ne znam da li ste videli u Kragujevcu, tamo su radnici nekoliko fabrika rekli da odbacuju postojeće sindikate, da su se sami povezali i da će oni napraviti svoju sopstvenu sindikalnu organizaciju gde će sebe da štite. Nama sad ovde treba neko od predstavnika sindikata da na to odgovori, ali to je bilo vrlo karakteristično za prvi industrijski grad u Srbiji, Kragujevac je industrijski grad u Srbiji još od XIX veka, jedan ozbiljan grad, gde su radnici rekli: mi ćemo morati sami sebe da štitimo jer nemamo dovoljno zaštite od oficijelnih sindikata.

Mislim da bi Srbija mogla da sklizne i u anarhosindikalizam. Za sada su to očajnički poduhvati gde se seku prsti, gde se popnu ljudi na krov i kažu da će izvršiti samoubistvo, ali ja vam garantujem, sa svim onim što znam o ljudskoj prirodi, da je sledeći korak da će ljudi ipak stati, povući se i organizovati.

Mislim da polako idemo ka dobru samoorganizovanja radnika. Nisam optimista da će ići brzo. Jer, oni će u nekom trenutku početi da se brane. Ova vlast će s tim imati problem. Zaštita je jako slaba zato što se smatra da sad treba izlaziti u susret tajkunima.

NEBOJŠA ČOVIĆ: Kod nas se, tako, maksimalno otkloni u jednu ili u drugu stranu. U vreme samoupravljanja imali smo prezaštićenog radnika, a sada imamo gotovo nezaštićenog radnika. A pritom nismo uopšte projektovali sistem razdvajanja rada od nerada. Kod našeg radnika još postoji imaginacija da on treba da provede osam sati na radnom mestu, a uopšte nije važno šta je uradio.

Izvinite, molim vas, malopre smo pomenuli produktivnost koja je 42 odsto. To znači da je njegovih osam sati – četiri sata. Slažem se da su nezaštićeni, slažem se da ima zloupotreba, ali kome se mi to žalimo? Ko to treba da reši? To je jedno.

Drugo, potpuno sam saglasan da na levcici treba da se napravi veća konkurencija. To zavisi od onoga ko se deklarativno, a faktički i jeste, izjašnjava kao najveća stranka levice. Uvek je velikima u svim oblastima smetala konkurencija. Nadam se da to kod naših kolega neće biti i iz toga vidim zaključak da je ova najezda u formiranju socijaldemokratskih partija opet interesantna tema.

VREME

Copyright © 1997–2005 Vreme

PDF izdanje razvili: Saša Marković i Ivan Hrašovec

obrada: Marjana Hrašovec